

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจของประเทศไทย ตามแผนพัฒนาในยุคที่ผ่านมาซึ่งมุ่งหวังที่จะเปลี่ยนแปลงจากประเทศเกษตรกรรมเป็นประเทศอุตสาหกรรม และประสบผลสำเร็จในการพัฒนาประเทศในระดับหนึ่ง ก่อให้เกิดการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของโรงงานประกอบอุตสาหกรรมต่าง ๆ ทำให้ประชากรจากชนบทส่วนหนึ่งอพยพหลั่งไหลจากภาคเกษตรกรรมในชนบท ซึ่งต้องเลี้ยงต่อสภาพดิน ฟ้า อากาศ เข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมตามเมืองใหญ่ ๆ โดยมีความคาดหวังว่าอาชีพในภาคอุตสาหกรรมจะทำให้สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและครอบครัวดีขึ้น การหลั่งไหลเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมอย่างมากมายของแรงงานในภาคเกษตรกรรม ประกอบกับภาวะเศรษฐกิจของประเทศกำลังประสบกับภาวะวิกฤติอยู่อย่างในขณะนั้น ทำให้แรงงานเหล่านี้มีโอกาสในการเลือกงานได้น้อยมาก เนื่องจากแรงงานเหล่านี้ เป็นแรงงานที่มีความรู้ในการปฏิบัติงานในภาคอุตสาหกรรมต่ำรายได้ที่ได้รับเพียงพอแค่ยังชีพไปวัน ๆ หนึ่งเท่านั้น เมื่อแรงงานเหล่านี้ได้รับค่าตอบแทนจากการทำงานตามปกติต่ำไม่เพียงพอต่อการยังชีพในภาวะเศรษฐกิจที่กำลังตกต่ำอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ แรงงานเหล่านั้นจึงจำเป็นต้องทำงานหนักขึ้นและเพิ่มการเลี้ยงต่ออันตรายมากยิ่งขึ้น เพื่อให้มีรายได้เพียงพอสำหรับเลี้ยงตนเองและครอบครัวให้อยู่รอดไปได้ ความใส่ใจในภาวะสุขภาพเหล่านี้จึงถูกละเลยไป ทั้งจากตัวของแรงงานเหล่านี้เอง และจากนายจ้างหรือผู้ประกอบการซึ่งมุ่งการลงทุนส่วนใหญ่ไปในประเด็นของการให้สวัสดิการทางด้านค่ารักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วย มากกว่าการลงทุนเพื่อที่จะพัฒนาหรือคงไว้ซึ่งความสามารถและประสิทธิภาพในการผลิตหรือก็คือการลงทุนทางด้านการส่งเสริมสุขภาพ ซึ่งปัญหาที่ติดตามมากก็คือการต้องรับภาระค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลของลูกจ้างที่เจ็บป่วยการได้ผลผลิตไม่เต็มที่ เนื่องจากแรงงานซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในกระบวนการผลิตต้องป่วย ลา หรือหยุดงานบ่อย ๆ ตลอดจนค่าใช้จ่ายในการฝึกอบรมแรงงานใหม่ที่ต้องจ้างเข้ามาทดแทนในกรณีของการเจ็บป่วยจนต้องออกจากงานของแรงงานเดิม เหล่านี้เป็นต้น ภายใต้สถานการณ์เช่นนี้ หากโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ ยังมีความต้องการที่จะดำเนินงานต่อไป จำเป็นที่จะต้องปรับกลยุทธ์

ในการดำเนินงานใหม่จากการดำเนินงานที่มุ่งผลิตผลแต่เพียงอย่างเดียว ควรที่จะหันมาสนใจภาวะสุขภาพของพนักงานด้วย โดยผ่านกระบวนการส่งเสริมสุขภาพตามที่องค์การอนามัยโลกได้เสนอแนะไว้ตามแนวทาง “งานสุขภาพ” (Health Work Approach-HWA.)

อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งเป็นกลุ่มอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ของภาคอุตสาหกรรมในภาคเหนือ พนักงานที่ปฏิบัติงานภายในอุตสาหกรรมเหล่านี้ต้องมีความเสี่ยงต่อภาวะสุขภาพที่ไม่ดี ทั้งจากในกระบวนการผลิต ได้แก่สารเคมี ตัวทำละลายต่างๆ เป็นต้น และจากสภาพแวดล้อมในการทำงาน ประกอบกับความตระหนักในปัญหาความเสี่ยงจากการปฏิบัติงานของพนักงานที่ยังมีน้อย ทำให้พฤติกรรมในการป้องกันอันตรายขณะปฏิบัติงานต่ำไปด้วย หากสถานการณ์ยังเป็นเช่นนี้ คุณภาพชีวิตในการทำงานของพนักงานจะต้องลดน้อยลงตามลำดับ การนำแนวทางการส่งเสริมสุขภาพมาใช้ในการเพิ่มคุณภาพชีวิตการทำงานของพนักงาน จึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งหากการดำเนินงานด้านการส่งเสริมสุขภาพในอุตสาหกรรมเหล่านี้ประสบผลสำเร็จแล้ว ไม่เพียงแต่ทำให้บุคคลมีสุขภาพดีเท่านั้น แต่การมีสุขภาพดีของเขามีส่วนทำให้เกิดความสามารถในการผลิตของสังคม ก่อให้เกิดผลผลิตที่มีคุณภาพสามารถแข่งขันได้ในสังคมโลก ดังนั้นทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงถือเป็นภาระกิจหลักที่จะต้องจัดให้มีบริการส่งเสริมสุขภาพ ซึ่งเป็นการจัดบริการเชิงรุกเพื่อลดค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพในการรักษาพยาบาล ค่าชดเชยจากการประสบอันตรายจากการทำงาน ของพนักงาน

จากข้อมูลเบื้องต้นที่ได้จากการสำรวจและสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง พบว่าโรงงานในกลุ่มอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์มีการดำเนินงานเพื่อการส่งเสริมสุขภาพที่เป็นรูปธรรมชัดเจน เช่น มีการจัดสิ่งแวดลอมที่เอื้อต่อสุขภาพ การอบรมให้ความรู้แก่พนักงานเพื่อสร้างความตระหนักนำไปสู่การส่งเสริมสุขภาพภายในสถานที่ทำงานอยู่หลายโรงงาน แต่ที่เด่นชัดและอาจเป็นแบบอย่างในการนำไปใช้เป็นตัวแบบในการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพในโรงงานอุตสาหกรรมกลุ่มอิเล็กทรอนิกส์และอุตสาหกรรมอื่น ๆ ต่อไป ได้แก่ บริษัทฮานาไมโครอิเล็กทรอนิกส์ จำกัด (มหาชน) ซึ่งได้มีการดำเนินงานบริหารจัดการด้านความปลอดภัยในการทำงาน ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การให้พนักงานมีส่วนร่วมในการเข้ามาเป็นคณะกรรมการความปลอดภัย และการจัดซื้อเครื่องจักรเพื่อนำมาใช้ในการดำเนินกิจการ โดยไม่มีการตัดอุปกรณ์ป้องกันอันตรายจากการทำงานที่ติดมากับเครื่องจักรเพื่อลดต้นทุนการผลิต ตลอดจนการจัดประสบการณ์ในการเรียนรู้ด้านการป้องกันอันตรายจากการทำงานอย่างสม่ำเสมอและ

ต่อเนื่องแก่พนักงาน เป็นต้น จนได้รับรางวัลสถานประกอบการดีเด่นระดับประเทศด้านความปลอดภัยในการทำงาน ปี 2541 ประเภทกิจการผลิตภัณฑ์อิเล็กทรอนิกส์และเครื่องใช้ไฟฟ้า นอกจากนี้ยังมีการจัดสวัสดิการด้านต่าง ๆ แก่พนักงาน เช่น การสร้างหอพักสำหรับพนักงานของบริษัท การจัดหาอุปกรณ์ตลอดจนสถานที่ในการออกกำลังกายแก่พนักงาน เป็นต้น จนได้รับรางวัลโรงงานสวัสดิการดีเด่นของจังหวัดลำพูน ฉะนั้นโครงการวิจัยนี้จึงมุ่งที่จะศึกษาสถานการณ์ของการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพ ของโรงงานฮานาไมโครอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อนำรูปแบบของการดำเนินงานที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ไปพัฒนา ปรับปรุง และนำไปใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงาน ด้านการส่งเสริมสุขภาพในอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ ทั้งในระดับนโยบาย และการนำไปสู่การปฏิบัติจริงต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ของการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพในปัจจุบันของบริษัทฮานาไมโครอิเล็กทรอนิกส์ จำกัด (มหาชน)
2. เพื่อศึกษามุมมองของผู้บริหารในการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพในสถานประกอบการของบริษัทฮานาไมโครอิเล็กทรอนิกส์ จำกัด (มหาชน)
3. เพื่อศึกษาผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมที่เกิดจากการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพของบริษัทฮานาไมโครอิเล็กทรอนิกส์ จำกัด (มหาชน)
4. เพื่อศึกษาจุดเริ่มต้นของการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพในสถานประกอบการของบริษัทฮานาไมโครอิเล็กทรอนิกส์ จำกัด (มหาชน)

ขอบเขตของการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีข้อมูลเชิงปริมาณเป็นข้อมูลประกอบ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้บริหารและพนักงานของบริษัทฮานาไมโครอิเล็กทรอนิกส์ จำกัด (มหาชน) โดยวิธีการสัมภาษณ์ (Interview) การใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) ทำกลุ่มสนทนา (Focus group) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant observation) โดยมีเนื้อหาสาระที่ทำการศึกษาตามแนวคิด ทฤษฎีการส่งเสริมสุขภาพของ

1. Ottawa Charter
2. PRECEDE-PROCEED Framework
3. คุณภาพชีวิตการทำงานภายใต้ตัวชี้วัดทั้ง 8 ด้านของ Walton
4. ทฤษฎีการประเมินภาวะสุขภาพของ Girmado and Dusek (1988)
5. กฎหมายและนโยบายของรัฐ
6. บริบท (Context) ของสถานประกอบการที่ศึกษา

นิยามศัพท์เฉพาะ

บริษัทฯ/ โรงงาน/สถานประกอบการ/องค์กร หมายถึง บริษัทฮานาไมโครอิเล็กทรอนิกส์ จำกัด (มหาชน) ซึ่งเป็นโรงงานประกอบชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์เพื่อส่งออกนอกประเทศ

นิคมอุตสาหกรรมฯ หมายถึง นิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือ ลำพูน ซึ่งตั้งอยู่ทางหลวง หมายเลข 11 ช่วงกิโลเมตรที่ 69-70 (ถนนเชียงใหม่-ลำปาง) ตำบลบ้านกลาง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

พนักงาน/ลูกจ้าง หมายถึง ผู้ปฏิบัติงานที่ปฏิบัติงานในบริษัทฮานาไมโครอิเล็กทรอนิกส์ จำกัด (มหาชน)

ลูกจ้าง/พนักงานรายวัน หมายถึง ผู้ปฏิบัติงานที่ปฏิบัติงานในบริษัทฮานาไมโครอิเล็กทรอนิกส์ จำกัด (มหาชน) และรับค่าจ้างเป็นรายวัน

ลูกจ้าง/พนักงานรายเดือน หมายถึง ผู้ปฏิบัติงานที่ปฏิบัติงานในบริษัทฮานาไมโครอิเล็กทรอนิกส์ จำกัด (มหาชน) และรับค่าจ้างเป็นรายเดือน

สภาวะสุขภาพ หมายถึง สภาวะที่ร่างกายมีสมรรถภาพทางกาย สถานภาพทางอารมณ์ ความสัมพันธ์ทางสังคม มีสติปัญญาความสามารถในการทำงาน สถานภาพทางเศรษฐกิจและการรับรู้สมรรถนะพร้อมในการดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

สถานการณ์การส่งเสริมสุขภาพ หมายถึง สถานการณ์ของกระบวนการที่เชื้อให้พนักงาน เพิ่มขีดความสามารถในการควบคุมและพัฒนาสุขภาพของตนเอง ซึ่งมีวิธีการดำเนินงานโดยรับการสนับสนุนด้านสังคม การเมือง เศรษฐกิจ องค์กร นโยบายและกฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ที่จะมีผลต่อพฤติกรรมที่สัมพันธ์กับสุขภาพ เพื่อให้เกิดการปฏิบัติและเกิดสภาพการดำรงชีวิตที่นำไปสู่การมีสุขภาพดี ณ เวลานั้น

พฤติกรรมสุขภาพ หมายถึง คุณสมบัติส่วนบุคคลที่ประกอบด้วย ความเชื่อ ความคาดหวัง แรงจูงใจ ค่านิยม การรับรู้ บุคลิกภาพ ตลอดจนองค์ประกอบทางด้านสติปัญญาและด้านอารมณ์ รวมทั้งแบบแผนการแสดงออกของการกระทำต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงรักษาสุขภาพ การป้องกัน และการพัฒนาสุขภาพให้ดียิ่งขึ้น

ปัจจัยนำ หมายถึง ปัจจัยที่จูงใจและให้เหตุผลเพื่อการมีพฤติกรรมสุขภาพ ประกอบด้วย ความรู้ ทศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม การรับรู้ ของตัวพนักงาน

ปัจจัยเอื้อ หมายถึง ปัจจัยที่ทำให้แรงจูงใจ ความตั้งใจเป็นจริงขึ้นมา ซึ่งได้แก่ กฎระเบียบ และข้อบังคับของทางโรงงาน การให้บริการด้านส่งเสริมสุขภาพแก่พนักงานของทางโรงงาน

ปัจจัยเสริม หมายถึง ปัจจัยที่ทำให้พฤติกรรมของพนักงานยืนยาว ต่อเนื่องหรือไม่ต่อเนื่อง ซึ่งจะเกี่ยวกับการให้รางวัล การสนับสนุน คำแนะนำ คำตักเตือนจากเพื่อนร่วมงาน ครอบครัว นายจ้าง

บริการด้านส่งเสริมสุขภาพ หมายถึง บริการที่เป็นการเพิ่มสมรรถนะให้บุคคลมีความสามารถเพิ่มขึ้นในการควบคุมปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดภาวะสุขภาพและเป็นผลให้บุคคลมีสุขภาพดี และหมายรวมไปถึงกิจกรรมซึ่งมุ่งจะลดผลกระทบของสภาวะเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมที่มีต่อสุขภาพอนามัยให้เบาบางลง

การป้องกันโรค หมายถึง กิจกรรมที่จัดทำขึ้นเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงจากโรคภัยไข้เจ็บเฉพาะบางโรค หรือเพื่อเกื้อหนุนปัจจัยต่างๆ ที่ช่วยลดความไวต่อการติดเชื้อของคน โดยการป้องกันระดับปฐมภูมิมุ่งไปสู่การป้องกันการอุบัติขึ้นของความผิดปกติ การป้องกันโรคระดับทุติยภูมิมุ่งที่จะสกัดกั้นหรือหน่วงเวลาการเกิดโรคภัยไข้เจ็บโดยการตรวจพบแต่เริ่มแรกและการรักษาที่เหมาะสม

คุณภาพชีวิตในการทำงาน หมายถึง ชีวิตการทำงานที่สามารถตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานของบุคคลในแต่ละยุคสมัย โดยที่ความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินชีวิตส่วนตัวและการทำงานต้องผสมผสานกันอย่างกลมกลืน ซึ่งทำให้นุคคลมีความพึงพอใจและมีความสุข ตลอดจนผลผลิตของงานนั้นมีคุณค่าต่อสังคม โดยวัดได้จากตัวชี้วัด 8 ด้านคือ ค่าตอบแทนที่เพียงพอและเป็นธรรม สภาพการทำงานที่คำนึงถึงความปลอดภัยถูกสุขลักษณะ และสุขภาพของผู้ใช้แรงงาน โอกาสในการพัฒนาขีดความสามารถของตนเอง ความก้าวหน้าและความมั่นคงในงาน การทำงานร่วมกันและสัมพันธภาพกับผู้อื่นในองค์กร การคุ้มครองแรงงาน การดำเนินชีวิต และลักษณะงานที่มีคุณค่าต่อสังคม

นโยบายของรัฐ หมายถึง นโยบายที่เกี่ยวกับสวัสดิการและการคุ้มครองแรงงาน โดยแสดงในรูปของกฎหมายทั้ง 5 ด้านคือ กฎหมายคุ้มครองแรงงาน กฎหมายว่าด้วยเงินทดแทน กฎหมายประกันสังคม กฎหมายกองทุนเงินสำรองเลี้ยงชีพ กฎหมายความปลอดภัยในการทำงาน

ทักษะส่วนบุคคล หมายถึง ความสามารถในการดำรงชีวิตและความสามารถทางร่างกาย ซึ่งเพิ่มสมรรถนะให้บุคคล สามารถควบคุมและชี้นำวิถีชีวิตของตนเอง และพัฒนาความสามารถในการดำรงชีวิตโดยก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในสิ่งแวดล้อมรอบตัวบุคคล ประสบการณ์ในเรื่องงาน ความรู้ด้านสุขภาพ การป้องกันโรค ฯลฯ ให้พนักงานของบริษัทฯ

การเสริมสร้างความเข้มแข็ง หมายถึง กระบวนการที่ทำให้กลุ่มบุคคล มีอำนาจให้เกิดความเป็นเจ้าของและควบคุมงานที่ตนริเริ่มรวมทั้งอนาคตของกลุ่ม หรือองค์กร

การปรับเปลี่ยนบริการสาธารณสุข หมายถึง การนำรูปแบบการดำเนินงานด้านการให้บริการสุขภาพแบบใหม่มาใช้แทนรูปแบบการบริการสุขภาพแบบเดิมซึ่งมุ่งแก้ไขปัญหาสุขภาพเมื่อสุขภาพอยู่ในสภาวะที่เกิดปัญหา เช่น การรักษาพยาบาลเมื่อเกิดเจ็บป่วย ฯลฯ ซึ่งรูปแบบใหม่ในการให้บริการสุขภาพนี้ จะเน้นการป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาแก่สุขภาพของบุคคล และส่งเสริมให้บุคคลมีความสามารถเพื่อการเพิ่มขีดความสามารถในการควบคุมปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดสุขภาพยังผลให้บุคคลมีสุขภาพดี

พื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรม หมายถึง พฤติกรรมที่บุคคลปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ ระเบียบ กฎเกณฑ์ที่ไม่เป็นทางการ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยมที่มีอยู่ในกลุ่มบุคคล องค์กร ชุมชนหรือสังคมนั้น ๆ

สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ หมายถึง หมายถึงสิ่งต่างๆที่ไม่ใช่สิ่งมีชีวิต สามารถมองเห็นและจับต้องได้ที่อยู่โดยรอบๆสถานประกอบการรวมถึงสถานที่อันเกี่ยวเนื่องกับสถานประกอบการ เช่น หอพัก ฯลฯ และหมายความรวมถึง ต้นไม้ สวนหย่อมในบริเวณสถานประกอบการและในบริเวณสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับสถานประกอบการของบริษัทฯ ณาไมโครอิเล็กทรอนิกส์ จำกัด (มหาชน)

สิ่งแวดล้อมทางสังคม หมายถึง สิ่งต่างๆที่เกี่ยวข้องหรือเกี่ยวข้องกับสถานประกอบการของบริษัทฯ ณาไมโครอิเล็กทรอนิกส์ จำกัด (มหาชน) นอกเหนือจากสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ รวมถึงบุคคลและการเข้าถึงทรัพยากรด้านสุขภาพ สวัสดิการและโอกาสของบุคคล

สวัสดิการ หมายถึง ประโยชน์และบริการที่พนักงานได้รับนอกเหนือจากค่าจ้างที่อาจเป็น
ตัวเงินหรือไม่ใช่ก็ได้

ค่าตอบแทน หมายถึง สิ่งตอบแทนที่ได้รับจากการทำงาน ทั้งในรูปของเงินสวัสดิการและ
รวมถึงผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่พนักงานได้รับจากโรงงาน

การทำงานล่วงเวลา หมายถึง การทำงานที่เหนือจากวัน เวลาทำงานตามปกติ

ประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัย

1. ทราบสถานการณ์ ของการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพในบริษัทฮานาไมโครอิเล็กทรอนิกส์
จำกัด (มหาชน) เพื่อสามารถนำไปปรับใช้ในการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพภายในสถานที่ทำงานของ
อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ และอุตสาหกรรมกลุ่มอื่น ๆ ต่อไป
2. ทราบมุมมองของผู้บริหารต่อการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพขององค์กรว่าได้ส่งผลต่อ
องค์กรและพนักงานอย่างไร
3. ทราบผลที่เกิดจากการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพตามสภาพการณ์ที่ศึกษา เพื่อนำไป
ปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องให้สามารถนำไปใช้ได้ในการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพในสถานที่ทำงาน
ต่อไป
4. ทราบจุดเริ่มต้นของการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพในสถานที่ทำงาน